

Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

1688-1789

*Εάν υπάρχει κάτι που γνωρίζεις,
διάδωσε το. Εάν υπάρχει κάτι που
δεν γνωρίζεις, αναζήτησε το.*

Ν. Ντιντερό, *Εγκυκλοπαίδεια*

❖ Sapere aude

Η φράση, που σημαίνει «τόλμησε να γνωρίζεις», αναφέρθηκε από τον Ρωμαίο ποιητή Οράτιο και χρησιμοποιήθηκε από τον Γερμανό φιλόσοφο Καντ ως απάντηση στην ερώτηση: «Τι είναι Διαφωτισμός;», υποδηλώνοντας ότι είναι η περίοδος που χαρακτηρίζεται από την αυτόνομη σκέψη, απαλλαγμένη από κάθε είδους προκαταλήψεις και υπαγορεύσεις οποιασδήποτε εξουσίας.

Η παραίνεση αυτή υποδηλώνει ότι χρειάζεται τόλμη για να διαμορφώσουμε αυτόνομη σκέψη, που μπορεί να μας οδηγήσει στην αλήθεια μέσω της γνώσης.

Δρ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ, τ. καθηγητής, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

- Τι είναι;;;;
- Διαφωτισμό ή Αιώνα των Φώτων έχουν ονομάσει το γενικότερο ιδεολογικό κίνημα που εκτείνεται χρονικά από το 1688 (Ένδοξη Επανάσταση στην Αγγλία) ως το 1789 (έναρξη της Γαλλικής Επανάστασης).

- Κυριότερες εκφράσεις του Διαφωτισμού:
  - Τάση για πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές μεταβολές
  - Ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της επιστήμης
  - Πίστη στην πρόοδο του ανθρώπου

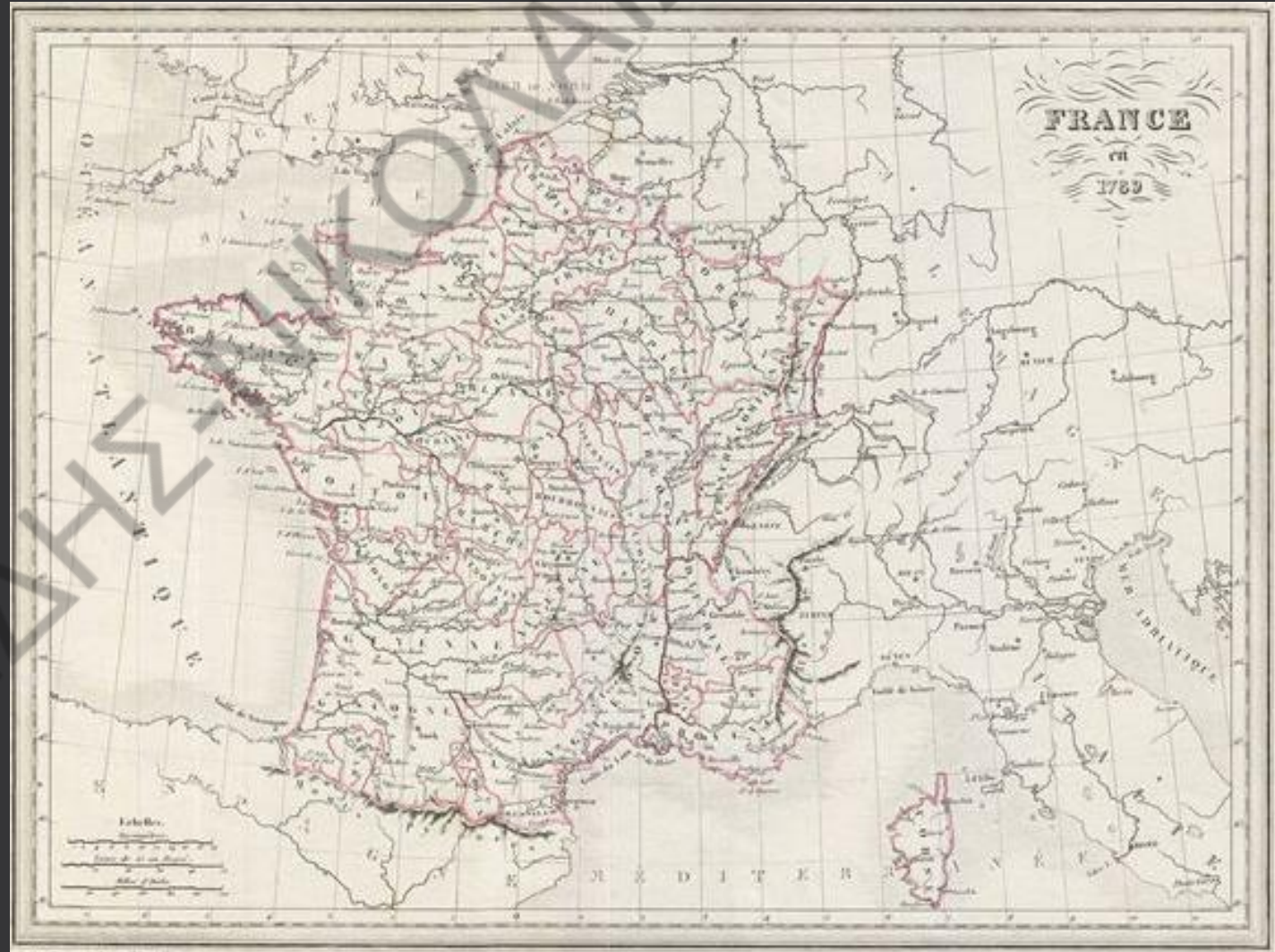
- Ποια η αφετηρία (τοπική-χρονική) του κινήματος του Διαφωτισμού;

➤ Η ΑΓΓΛΙΑ του 18ου αι. (η μεγαλύτερη εμπορική και ναυτική δύναμη στον κόσμο – χώρα με συνταγματικό κοινοβουλευτικό καθεστώς)

- Ποιο το επίκεντρο του Διαφωτισμού τον 18ο αι.;;;

➤ Η ΓΑΛΛΙΑ, λόγω των ειδικών οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν τότε εκεί.

- **Ιδέες και φορείς του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού:**

1. Πνευματική ανεκτικότητα – ανεξιθρησκία

ΒΟΛΤΑΙΡΟΣ

2. Πολιτικές ιδέες

ΛΟΚ, ΜΟΝΤΕΣΚΙΕ

3. Ελευθερία και ισότητα

ΡΟΥΣΣΟ

4. Παιδαγωγική

ΡΟΥΣΣΟ

5. Ποινικό Δίκαιο

ΜΠΕΚΑΡΙΑ

6. Δουλεία

1. Πνευματική ανεκτικότητα – ανεξιθρησκία

«Διαφωνώ με αυτό που λες, αλλά θα υπερασπιστώ μέχρι θανάτου το δικαίωμά σου να το λες»

(η φράση αυτή εσφαλμένα αποδίδεται στον Βολταίρο, αν και εκφράζει απολύτως τις απόψεις του)

ΒΟΛΤΑΙΡΟΣ, 1694-1778

2. Πολιτικές ιδέες

Όλοι οι άνθρωποι είναι από τη φύση ελεύθεροι και ίσοι [...]. Έχουν εμπιστευθεί με συμφωνία στην εκτελεστική εξουσία τη διακυβέρνηση[...].

Η εκτελεστική εξουσία παραβιάζει την υποχρέωσή της αυτή [δηλ. να προστατεύει τα φυσικά δικαιώματα της κοινότητας], όταν προσπαθεί να επιβάλει αυθαίρετα τη βούλησή της [...]. Τότε, ο λαός ως ανώτατη εξουσία, έχει το δικαίωμα να αντιδράσει και να εγκαθιδρύσει ένα νέο πολιτικό σύστημα.

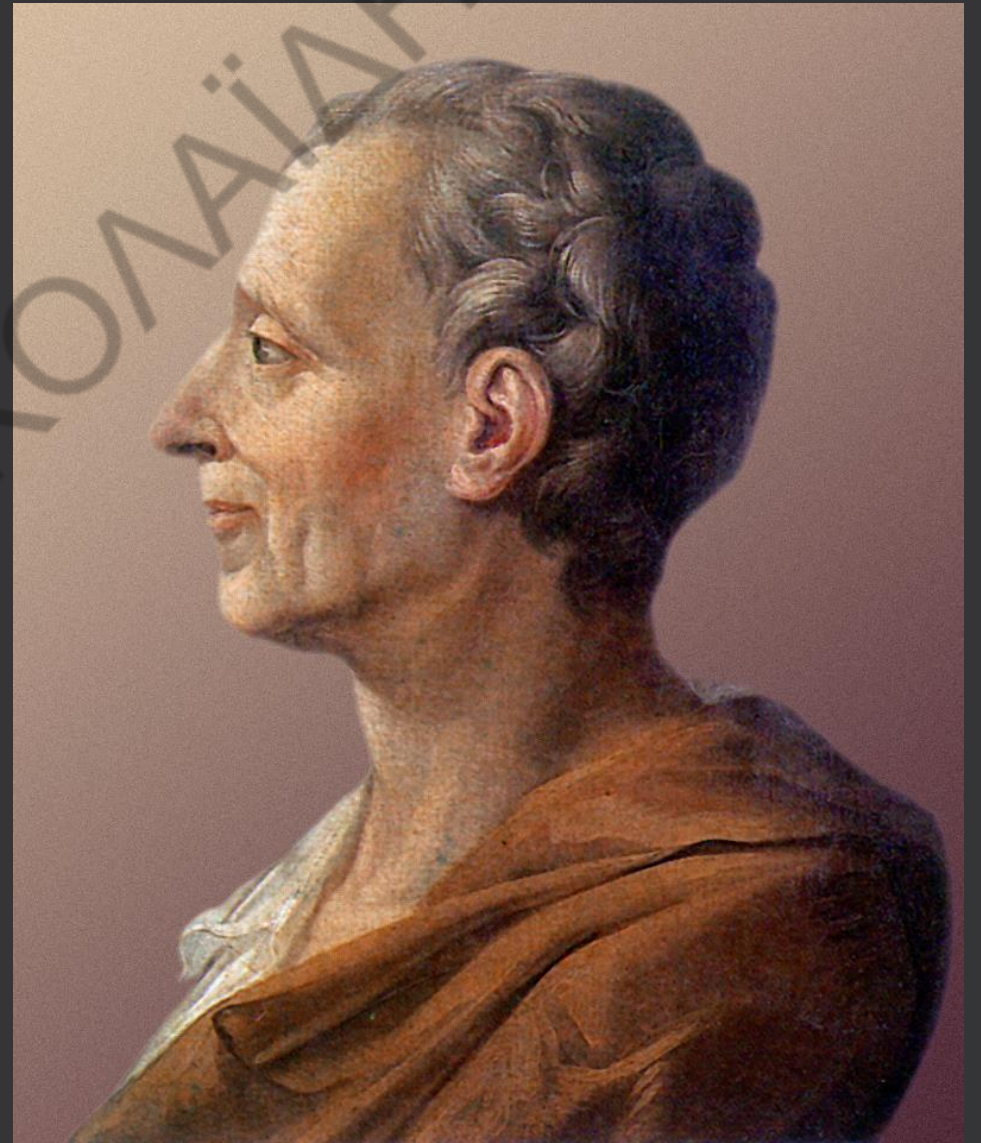
ΤΖΟΝ ΛΟΚ (1632-1704)

Αν ένας ηγεμόνας χρησιμοποιεί την εξουσία του εναντίον του λαού του [...], τότε ο λαός έχει το δικαίωμα να τον αντιμετωπίσει με βία. Ο σωστός τρόπος για να αντιμετωπιστεί η παράνομη βία της εξουσίας είναι η βία.

Τζον Λοκ, Δεύτερη πραγματεία περί κυβερνήσεως, Δύο δοκίμια περί διακυβερνήσεως (1690, 1689)

Υπάρχουν σε κάθε κράτος τρία είδη εξουσίας: η νομοθετική, η εκτελεστική και η δικαστική. Αν η νομοθετική και η εκτελεστική εξουσία είναι συγκεντρωμένες στο ίδιο ή στα ίδια πρόσωπα, δεν υπάρχει ελευθερία. Καραδοκεί ο κίνδυνος μήπως ο μονάρχης ή το κοινοβούλιο θεσπίσει νόμους τυραννικούς και τους εφαρμόσει. Στους Τούρκους, όπου και οι τρεις εξουσίες είναι συγκεντρωμένες στο σουλτάνο, επικρατεί ένας φρικαλέος δεσποτισμός.

Από το Πνεύμα των Νόμων (1748) του Μοντεσκιέ.

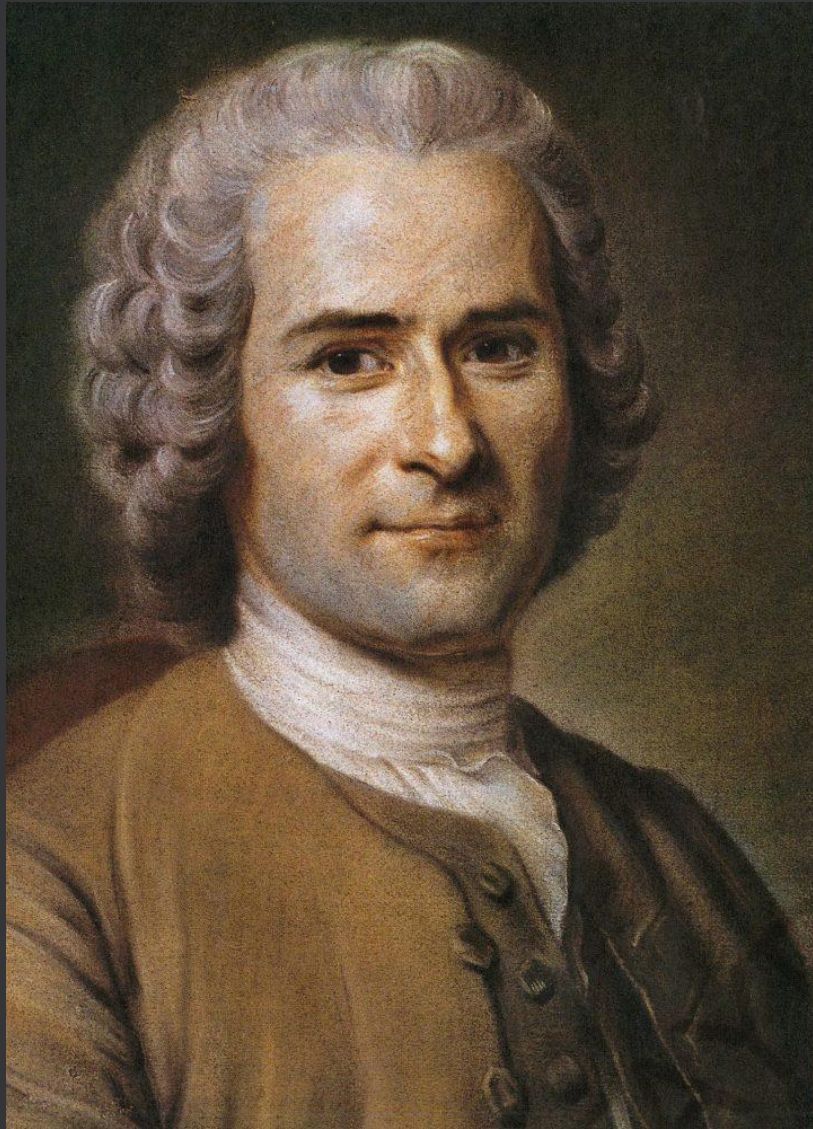

ΜΟΝΤΕΣΚΙΕ (1698-1755)

Η ελευθερία είναι το δικαίωμα που έχει ο πολίτης να πράττει αυτό που του επιτρέπουν οι νόμοι· και αν ένας πολίτης είχε τη δυνατότητα να πράττει αυτό που απαγορεύουν οι νόμοι, τότε δεν θα υπήρχε πια ελευθερία, **γιατί όλοι οι άλλοι πολίτες θα διεκδικούσαν αυτή τη δυνατότητα.**

Μοντεσκιέ, *Το πνεύμα των νόμων*

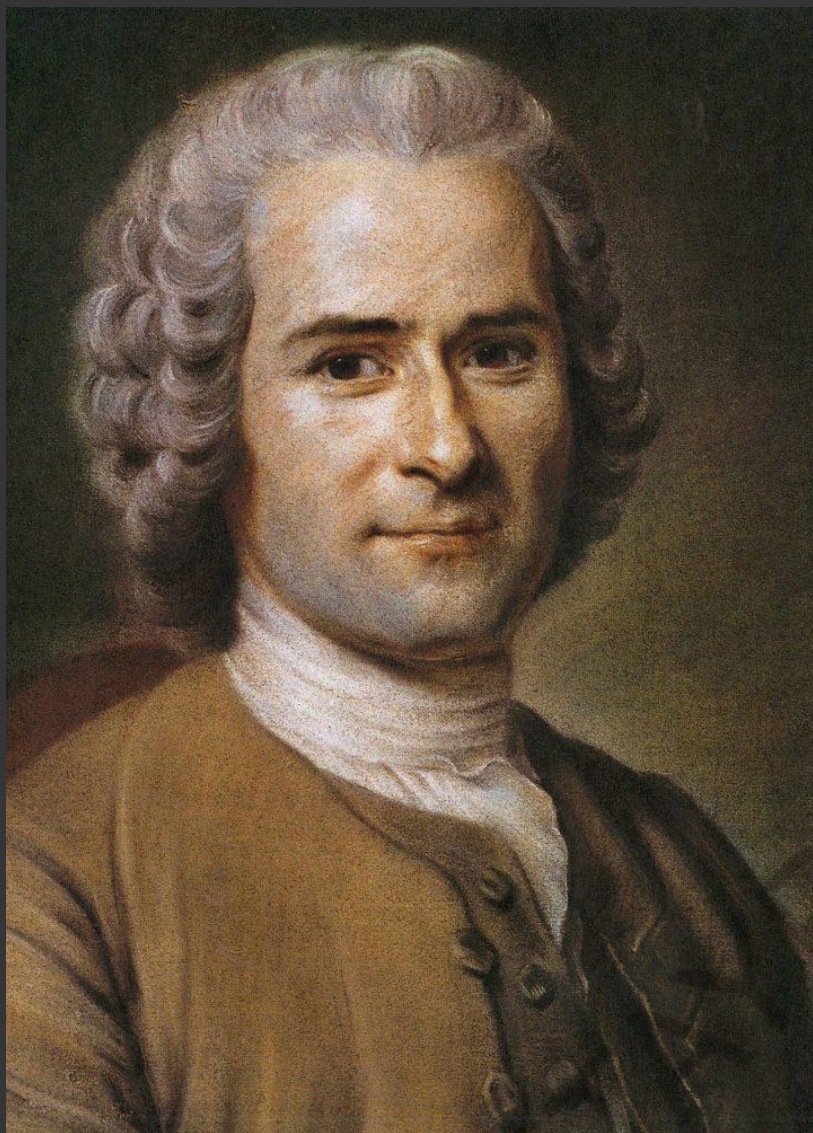

ΖΑΝ ΖΑΚ ΡΟΥΣΣΟ (1712-1778)

3. Ελευθερία και ισότητα

Γενική βούληση: θεμελιώδης έννοια στο Κοινωνικό Συμβόλαιο του Ρουσσώ.

- Τα άτομα εκχωρούν τα φυσικά τους δικαιώματα στην κοινότητα, για να διευκολύνουν την επικράτηση της γενικής θέλησης.
- **Γενική βούληση είναι οι κοινοί κανόνες και αξίες μιας κοινότητας. Θεμελιώνεται στην αρχή της αμοιβαιότητας → το άτομο απαιτεί από τους άλλους ό,τι απαιτούν κι εκείνοι από αυτό.**
- Η γενική βούληση στηρίζεται στις αξίες της **ελευθερίας** και της **ισότητας**, αλλά σέβεται και τη διαφορετικότητα.

ΖΑΝ ΖΑΚ ΡΟΥΣΣΟ (1712-1778)

4. Παιδαγωγικές αντιλήψεις

- Σεβασμός της προσωπικότητας του παιδιού.
- Νέα παιδαγωγική μέθοδος: **Φυσική διδασκαλία**

βασικές αρχές:

- *αυτενέργεια,*
- *βιωματικότητα,*
- *εποπτεία*

5. Ποινικό δίκαιο (σκοπός και νόημα της ποινής – δικαιώματα των κρατουμένων)

- συγγραφέας του μνημειώδους έργου *Περί εγκλημάτων και ποινών*, το οποίο συνέβαλε καθοριστικά στον ορθολογικό και ουμανιστικό αναπροσανατολισμό του ποινικού δικαίου.

ΤΣΕΖΑΡΕ ΜΠΕΚΑΡΙΑ (1738-1794)

❖ Ποια τα μέσα διάδοσης των ιδεών του Διαφωτισμού;;;

- Εφημερίδες
- Κοινωνικές συγκεντρώσεις (σε σαλόνια, καφέ)
- Επιστημονικές Ακαδημίες
- Λέσχες
- Μυστικές ενώσεις (εταιρείες, αδελφότητες)
- Οι ίδιοι οι διαφωτιστές, ταξιδεύοντας στο εξωτερικό και εκθέτοντας τις ιδέες τους σε «φωτισμένους» ηγεμόνες της εποχής
- Μετασχηματισμός του καθημερινού λεξιλογίου

Τι σημαίνει «φωτισμένη δεσποτεία» και ποιοι ήταν οι «φωτισμένοι ηγεμόνες» ;;;

- Ορισμένοι μονάρχες εφάρμοσαν κάποιες από τις ιδέες του Διαφωτισμού (περιορισμός των προνομίων των ανώτερων τάξεων, λήψη μέτρων κοινωνικής πρόνοιας, ενίσχυση των Γραμμάτων και των Τεχνών) για να κάνουν το κράτος τους πιο αποτελεσματικό και να ισχυροποιήσουν, έτσι, την εξουσία τους. Αυτή η παραλλαγή απόλυτης μοναρχίας ονομάστηκε **φωτισμένη δεσποτεία**.

Κύριοι εκπρόσωποι της «φωτισμένης δεσποτείας»:

Φρειδερίκος Β' της
Πρωσίας

Μαρία Θηρεσία της
Αυστρίας

Ιωσήφ Β' της Αυστρίας

Αικατερίνη Β' της
Ρωσίας

Εκδόσεις στην υπηρεσία του Διαφωτισμού:

- Βιβλία (εκλαϊκευτικά και μη)
- Λεξικά (Φιλοσοφικό Λεξικό του Βολταίρου)

...κυρίως όμως:

- η γαλλική **Εγκυκλοπαίδεια** (Συστηματικό Λεξικό των Επιστημών, των Τεχνών και των Επαγγελμάτων) → συγκεφαλαιώνει τις ιδέες των διαφωτιστών.

110-570

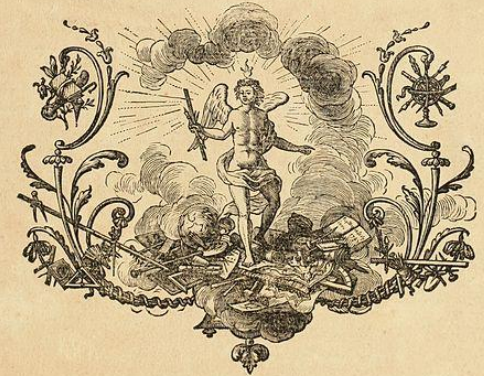
ENCYCLOPÉDIE, OU DICTIONNAIRE RAISONNÉ DES SCIENCES, DES ARTS ET DES MÉTIERS,

PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES.

Mis en ordre & publié par M. *DIDEROT*, de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres de Prusse; & quant à la PARTIE MATHÉMATIQUE, par M. *D'ALEMBERT*, de l'Académie Royale des Sciences de Paris, de celle de Prusse, & de la Société Royale de Londres.

*Tantum series juncturaque pollet,
Tantum de medio sumptis accedit honoris!* HORAT.

TOME PREMIER.

A PARIS,

Chez { *BRIASSON*, rue Saint Jacques, à la Science.
DAVID l'aîné, rue Saint Jacques, à la Plume d'or.
LE BRETON, Imprimeur ordinaire du Roy, rue de la Harpe.
DURAND, rue Saint Jacques, à Saint Landry, & au Griffon.

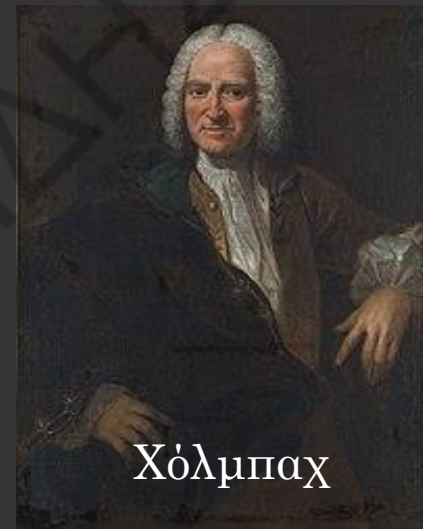
M. DCC. LI.

AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROY.

Κοντιγιάκ

ΝΤΙΝΤΕΡΟ

Χόλμπαχ

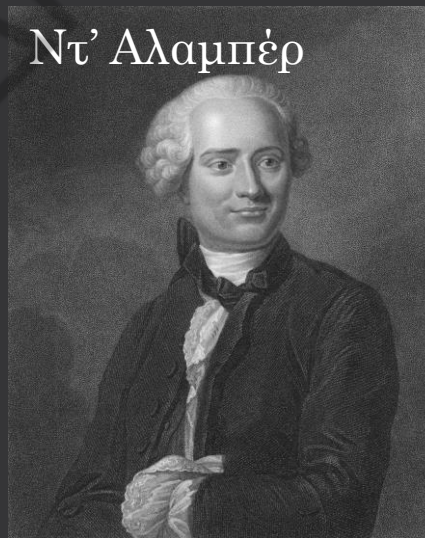
Ο κύκλος των

εγκυκλοπαιδιστών

Κοντοροσέ

Ντ' Αλαμπέρ

Ελβέτιος

❖ Ο Διαφωτισμός συνέβαλε:

- ✓ στη βελτίωση της ζωής του ανθρώπου
- ✓ στη διεύρυνση της εκπαίδευσης
- ✓ στην υποχώρηση του θρησκευτικού φανατισμού
- ✓ στην ενίσχυση του αιτήματος για ισότητα και κατάργηση της δουλείας

❖ Επιδράσεις του Διαφωτισμού εντοπίζονται:

- Στην αμερικανική Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, 1776 (Λοκ)
- Στο Αμερικανικό Σύνταγμα, 1787 (Μοντεσκιέ)
- Στη Γαλλική Επανάσταση, 1789 (Ρουσσό)

Ο ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΕ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΤΙΣ
ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΑ